

כך למשל כותב הרמח"ל¹⁷: "והנה שיערה החכמה העליונה את כל זה בתכלית הדקדוק, באיזה מדרגה צריך שיהיה החול, ובאיזה מדרגה הקידוש הנוסף הזה. והגבילה כל זה הגבולים הנאותים בבחינת הכמות, האיכות, המקום והזמן, וכל ההבחנות שיש לבחון בנמצאות".

ה'חכמה העליונה' פועלת, כמובן, מתוך ודאות ואין בה מקום לסברות או לספקות. הלומד, המכיר את המילה 'השערה' במשמעותה המקובלת בלשון המדוברת, נבוך ואינו מצליח לרדת לסוף דעתו של הרמח"ל, הוא אף אינו מבין כיצד ניתן לקבוע טענה מסופקת ב'תכלית הדקדוק'. אמנם, כאמור, משמעות המילה 'שיערה' כאן היא 'מדדה' [וכך תרגם רבי אריה קפלן¹⁸]: This matters in their appropriate measures were decided by the Highest Wisdom [with absolute precision] והשתא לא קשיא ולא מידי.

כיוצא בזה משמעות הביטוי "אין לשער מרכבות כבודך" שבפיוט הנודע 'ונתנה תוקף' היא - אין למדוד מרכבות כבודך. משמעות זו עולה מן הנוסח החלופי לביטוי זה, המצוי, למשל, במחזור רומי - "ואין שיעור למרכבות כבודך" - אין מידה למרכבות כבודך¹⁹.

סיכום

כפי שראינו, משמעותן של מילים מדור לדור אינה אחידה וקבועה. יש מילים השגורות על פיו של הלומד במשמעות אחת, אולם משמעותן בלשון התורה

(יד). רבי משה חיים לוצאטו, דרך ה', ד ז ב. מהדורת פלדהיים, ירושלים תשמ"א, עמ' 157.
טו). The way of God, translated and annotated by Aryeh Kaplan, Jerusalem, 1998, pp 331.

דומה שר' אריה קפלן לא הכיר מקרוב את העברית המודרנית המדוברת, ודווקא משום כך תרגומיו מדויקים יותר מתרגומים אחרים הנפוצים בקרב יהודים דוברי אנגלית. לתרגומים אלה ולרמת הדיוק שלהם יש להקדיש דיון נפרד.

טז). ראה: דניאל גולדשמידט, מחזור לימים נוראים, חלק א, ראש השנה, ירושלים תש"ל, עמ' 172 ושם בהערה 33.

ועל פי זה התרגום המופיע בחלק מהמחזוריים: It is impossible to estimate the angelic chariots of Your, אינו מדויק, ויש לתרגם: to measure.

ובלשון חכמים שונה או שיש להן משמעות נוספת. וכאן הבן שואל - זמנם של הלומדים קצוב ואין בידם לחקור אחר שורשיה ומשמעויותיה של כל מילה ומילה. כיצד ניתן, אם כן, לפתור את הבעיה שאותה הצגנו או לכל הפחות למזער אותה?

דומה ששתי תשובות בדבר:

האחת - ככל שפה ולשון, גם לשון תורה ולשון חכמים צריכות לימוד. וכשם שידיעת כל שפה מתחדדת עם ריבוי השימוש בה כך גם לשון חכמים נעשית ברורה ונהירה יותר עם ריבוי הלימוד, ובלבד שיהיה הלומד מודע לכך שאין היא זהה לגמרי ללשון דיבורו, ולכן עליו להתייחס אליה, במידה מסוימת, כאל לשון אחרת הטעונה אימון ולימוד.

השניה - כפי שראינו, לפחות בחלק מהדוגמאות שהובאו לעיל, הבנה שגויה של מילה יוצרת פרשנות דחוקה ומאולצת, עבור הלומד יש בכך מעין נורית אזהרה המחייבת בחינה מחדש. לומד המודע לכך שמשמעותן של מילים עלולה להשתנות יבדוק שנית גם את מילים שבמבט ראשון משמעותן נראתה לו כמובנת מאליה וחזקה עליו שיגיע להבנה נכונה ומדויקת.

כללו של דבר - מודעות, רכישת מיומנות ורגישות פרשנית, הם הכלים בהם מושגת, בסייעתא דשמיא, הבנה ישרה, בהירה וברורה.

וה' יתברך יצילנו משגיאות ויראנו נפלאות מתורתו, אכ"ר.

הערות הקוראים

◆ הערות הקוראים על גיליון י"ז ◆

הערות הקוראים

הערה על מאמרו של הרב עמנואל מולקנדוב "האם ראוי להניח תפילין דר"ת" (עמוד י"ט)

בס"ד

מאמרו הנפלא של הרב עמנואל מולקנדוב רצוף בשאלות וקושיות חזקות על המניחים תפילין 'דר"ת', כצורתם היום. אולם, ודאי שהנוהגים להחמיר לא ישנו את מנהגם מחמת כן, והרי זהו פסק מרן השו"ע, לחוש לר"ת רק בסדר הפרשיות, על אף הסתירות. ולא רק בתפילין של ראש אלא גם בתפילין של יד.

בברכה

משה בן דוד

הערות על מאמרו של הרב אפרים כחלון "האם יש שכר פסיעות גם בחזרה מהמצוה" (עמוד נ')

הערה א'

הרב אפרים כחלון דן האם יש שכר פסיעות גם בחזרה מהמצוה. הנה, המושג שכר פסיעות נזכר בגמ' (סוטה כ"ב א', ב"מ ק"ז א'), ואין עניינו שיש שכר לאדם על טרחתו למען קיום המצוה, שזה דבר פשוט שעל כל טירחה לצורך מצוה יש שכר, וכדברי המשנה (אבות פ"ה מכ"ב) "לפום צערא אגרא". אכן, המושג שכר פסיעות אינו מושג פשוט, ויתכן שאינו מושג מוסכם, כפי שקצת נראה בגמ' בב"מ קז' א', ומה שהתחדש במושג של "שכר פסיעות" הוא שגם באופן שהטירחה אינה נצרכת לגוף המצוה, מפני שיש לפניו ב' בתי כנסיות, האחד קרוב והשני רחוק. ולכאורה היינו אומרים שאין לו שכר נוסף אם הוא הולך לבית הכנסת הרחוק יותר, שהרי תוספת טירחה זו אין לה קשר למצוה, שהרי יכול הוא לקיים את המצוה גם בביהכ"נ הקרוב. וזה התחדש במושג שכר פסיעות, שיש עניין בעצם ההליכה למעשה המצוה, ואין זה רק כהכשר להגיע למקום, אלא יש מעלה רוחנית בעצם

האוצר ♦ גיליון י"ח

ההליכה, וככל שההליכה רבה יותר מתקיים עניין זה יותר. וממילא, כיון שיש ענין ברוב הפסיעות יש לו גם שכר על הפרש הפסיעות שנוסף מפני שהחליט ללכת לביהכ"נ הרחוק יותר, שאם לא היה בזה עניין עצמי לא הייתה לו תוספת שכר על תוספת טירחה זו, כיון שאין לה כל קשר למעשה המצווה.

ומעתה נראה שאין לדון האם יש שכר פסיעות בחזרה ממעשה המצווה, שהרי אין עניין בהליכה בחזרה מהמצווה, שאי"ז הליכה למצווה, אלא הליכה לביתו. אולם, כיון שעל כל טירחה למצווה יש שכר, א"כ יקבל הוא שכר לא רק על הטירחה בהליכה, אלא גם על הטירחה בחזרתו, כיון שטירחה זו היא בגלל המצווה וללא קיום המצווה לא היה לו קושי הטירחה לא על ההליכה ולא על החזרה. אכן, אי"ז קשור למושג שכר פסיעות, כיון שכמש"כ בשכר פסיעות לא נתחדש הא שיש שכר על הטירחה לקיום המצווה.

ובכלל, נראה שאין להעמיד נושא האם יש שכר או לא, שהרי השכר הוא עניין שמיימי, ואינו בידינו, וכבר שנינו במשנה (אבות פ"ב מ"א) "שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות", והמושג שכר פסיעות לא נזכר כדי להשמיענו עניין השכר, אלא שזה רק סימן שאכן יש ענין במעשה זה של תוספת ההליכה, וע"כ גם יש שכר, אבל זה נזכר לגבי הנושא האם יש עניין בהליכה הנוספת. וא"כ בעניינינו לגבי החזרה הרי אין כאן נושא ונפק"מ לגבי איך להתנהג, שהרי אם הוא רוצה לחזור לביתו אין לו ברירה אלא ללכת בדרך ארוכה, אחר שבהליכה הלך בדרך ארוכה, וא"כ לגבי החזרה אין כל שאלה מעשית איך להתנהג, שנדון בזה.

ואמנם, מה שכן שייך להסתפק בשאלה מעשית גם לגבי החזרה מהמצווה הוא שיש אופן שבית הכנסת אחד רחוק והשני קרוב מבחינת המרחק והוא הולך לרחוק, וזה שכר פסיעות, אבל יש אופן שיש בית הכנסת אחד, אלא שלאותו בית הכנסת יש שתי דרכי גישה אליו, דרך אחת קצרה והדרך השנייה ארוכה יותר, ויל"ד האם גם בזה יש עניין שיאריך את הדרך וילך בדרך הארוכה, כדי לקבל שכר פסיעות. ואם נימא שיעשה כן אז יש לדון בשאלה מעשית לגבי החזרה מהמצווה, האם גם בחזרה מהמצווה יש עניין שילך לביתו בדרך הארוכה או לא, ובפשוטו בוודאי אין עניין, כיון שהוא לא הולך למקום מצווה.

אהרן הכהן פרידמן

תשובת המחבר

ראשית יישר כח על עיון בדברים

התשובה הנ"ל נכתבה ע"פ בקש"ת מו"ר הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א, כך שיש עניין לדון ולכתוב בה משום כבודה של תורה לשמוע אל הת"ת.

מה גם שיש נפק"מ בדבר, במיוחד לנשים ועמי הארץ, שדרך עבודת ה' שלהם היא בקבלת שכר, כמו שמוזכר ברמב"ם, ואכמ"ל.

מ"מ ההכרעה שיצאה לנו בזה היא גם כן כדבריכם, שאין שכר פסיעות על החזרה אך מ"מ שכר על כל טירחה של מצוה יש.

בברכת התורה

הצב"י אפרים כחלון ס"ט

הערה ב'

הרב אפרים כחלון שליט"א ביאר אם יש שכר פסיעות בחזרה, ונטה לומר שאין בזה שכר, מהא שזכה נבוכדנצר בשליטתו על כל העולם בגלל ד' פסיעותיו, הרי דעל חזרתו לא שילמו לו. ואינו מוכרח, כי שם הכוונה היא שהוא קיבל שכר על הריצה להשיג השליח, ואילו לא רץ לא היה נראית הערכתו להקב"ה, ולכן גם בחזרתו לא קיבל שכר. וכן אצל ערפה לא שייך לשלם שכר על חזרתה, דהרי בזה גילתה שהליכתה לא היתה באמת להתקרב לעם ישראל.

אכן, מספר בניהו הוכיח הרב כחלון שאין שכר רק על ההליכה, אך מ"מ מבואר משם שמקבל שכר לפי פסיעות קטנות שהולך בחזרה.

ומה שהוכיח משו"ת חת"ס נראה שאינו מדויק, כי הרי כתב שם בתחילה שהמוהל נסע מהלך ארבע שעות מקהלתו לכפר ההוא, הרי ששיעור זה היה בעת הליכתו, ולא ביחד עם חזרתו, אלא מה שנקט אח"כ ב' פרסאות נראית כוונתו בסתמא ולא לכאן, דמוהל ניחא לו לילך למרחוק כגון ב' פרסאות ולא לישב בטל.

ויש לציין לשיטת המהר"ל, דרך בתפילה יש שכר פסיעות, מפני דמיד בעת הליכתו, הרי הוא מתקשר עם הקב"ה, וא"כ לפי זה אין שכר פסיעות בחזרתו.

דוד אריה שלזינגר

מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

תשובת המחבר

מה שדחה הרב שלזינגר את הראיה מנבוכדנצאר אחר המח"ר הדברים עומדים במקומם דסוף סוף לא נתנו לו שכר אלא על הפסיעות שהלך, ואולם מה שדחה מעורפה אפשר לשמוע, הגם שיד הדוחה נטויה לומר, ששכר לוויה של חמותה נעמי נטלה, ולא שכר שרצתה להידבק ביהדות, וא"כ מגיע לה שכר גם על החזרה. ודו"ק.

מ"ש עוד לדחות דיקדוקי מדברי החתם סופר, שמעמיד שהחתם סופר בסתמא נקט שיעור ב' פרסאות שנח למוהל ללכת שיעור כזה, ולא לשבת בטל, ואין כונתו על אותו מקרה - דחוק, כיון ששם דן על תשלום פיצוי לסופר ומשמע שעל אותו מקרה דן, מלבד שאלו דברי נביאות לומר שלסופר נח ללכת שיעור ב' פרסאות ולא יותר, ולא לשבת בטל.

הערה על מאמרו של הרב משה אקלר "המוצא תפילין" (עמוד

צ"ז)

הרב משה אקלר כתב במאמרו בעניין המוצא תפילין, שגם מ"ד שמצות א"צ כוונה מודה בעיקר הדבר שבעי לשם המצווה, רק ס"ל שסתמא לשם מצוה הוא. הנה, באו"ח סימן תפ"ט ס"ד כתוב בשו"ע שמי ששואל אותו חבירו כמה ימי הספירה לא יאמר לו היום כך וכך, שא"כ לא יוכל לברך, ועיי"ש במ"ב ס"ק כ"ב שחיישינן למ"ד שס"ל מצוות א"צ כוונה, ואף ששם בוודאי ל"ש לומר שסתמא לשם מצווה, שהרי הוא מעדיף לספור בברכה כמצוותה.

ויש נושא בראשונים ובאחרונים למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, מה הדין באומר בפירוש שלא רוצה לצאת ידי חובת המצוה, ולדעות שלא מהני אמירתו,

שמעינן ג"כ שאי"ז מטעם שסתמא זה לשם מצווה, וגם לדעות שמהני אמירתו בפירוש שלא לצאת, י"ל שאמר בפירוש שאני, אבל גם לדעתם י"ל שלא מהני זה שמסתמא אינו רוצה לצאת.

ובאמת כשמעמיקים במחלוקת האם מצוות צ"כ או לא, מבינים שאין המחלוקת האם מצוות צריכות "מחשבה" או לא, אלא האם צריכות "כוונה" או לא. והענין הוא שבפשוטו מצוות צריכות כוונה הוא מדאורייתא, וא"כ לכאורה מה המקור לחדש ולומר שבכל מצוה צריך לבד המעשה גם מחשבה, והיכן נזכר בתורה בדין המצוה כן. וע"כ נראה שלא נתחדש כאן שיש דין נוסף על דין מעשה המצוה, אלא הנושא הוא כשיהודי עושה פעולה שתכליתה וענינה ומטרתה אינה קיום מצות ה', אלא לצורך האדם. וזה יש להבין, שלמ"ד מצוות צ"כ פשיטא ל', שמעשה שכל מהותו ותכליתו אינו לשם קיום ציווי ה', אין על זה שם מעשה מצוה כלל. ויותר יש מקום להוסיף נדבך על זה, ולומר, שגם מ"ד שמצוות אצ"כ לא יקבל ע"ז שכר, שהרי זו פעולה שהוא עושה אותה בלי כל קשר למצוה, אלא לצרכו האיש, ולמה שיקבל ע"ז שכר, רק ס"ל שאין עליו חיוב לחזור על הפעולה של המצוה, כיון שסוף סוף הוא קיים את הפעולה שנזכרה בתורה לקיים, וא"כ לא שייך לחייבו שוב, אבל ה"נ שלא יקבל ע"ז שכר. ולהבנה זו פשוט שטעם מ"ד שאצ"כ אינו מפני שסתמא נעשית המצוה לשם המצוה, אלא שאנו מתייחסים רק למעשה שעשה, האם זו אותו פעולה שנכתבה בתורה כמצווה, וא"כ יצא ידי חובתו.

אהרן הכהן פרידמן

תשובת המחבר

מה שהקשה על מש"כ במאמר שדין מצות א"צ כוונה הוי משום דסתמא לשמה, מהא דשואלין אותו כמה סופרים היום, דאין לו לענות, דילמא יוצא יד"ח בהא כי מצות א"צ כוונה, והק' והלא בודאי אין כוונתו לצאת בלא ברכה.

יפה הקשה, אולם דין סתמא לשמה אינו תלוי בכוונה, אלא שכמו שסכין מושכתו למחשבת לשמה בקרבן, כן הכא עצם מה דעביד מצוה כתקנה, מחשיב את

האוצר ♦ גיליון י"ח

המצוה עצמה כלשמה, וכוונה הפכית נתבאר שם במאמר שיתכן שכל פסולו הוא כדין מחשבה הפוסלת, כבקדשים, עי' שם.

ולעניין מה דחילק בין שכר מצוה לקיום מצוה, לא ידעתי מנ"ל הא, ואם פשיטא ליה שאין על מעשהו שם של מצוה כלל, מהכי תיתי שיצא יד"ח, אלא שכאמור לדברינו הוי כגדר סכין מושכתו, ובע"כ חשיב ככונה, ושכר יטול, רק לא כמכוון למצוה, שלפום צערא אגרא.

בכבוד רב

הערה על מאמרו של הרב פנחס שפירא "בת כהן שנשאת לחלל ונולד בן בכור, האם חייבים בפדיון הבן" (עמוד ר"ה)

בתשובתו של הרב פינחס שפירא לגבי בת כהן שנשאת לחלל ונולד לה בן בכור אם צריך פדיון, כתב "וגם א"צ לעשות סעודה". ובאמת בדבריו עולה נושא מעניין, האם יש לעשות סעודת מצווה כשהמצווה היא מדין ספק. והנה, מאחר שאין דין גמור לעשות סעודת מצווה, קשה לדון בזה בנושא הלכתי מובהק, אלא כעניין וכמנהג בני ישראל, וא"כ שפיר י"ל שבספק כבר יש פחות ענין, ועל מצב כזה לא נהגו, ולא גרע מדין דרבנן, שספיקו לקולא. אכן, יש להוסיף שאפשר גם שהדבר יהיה תלוי בשאלה כשיהודי עושה מצווה דאורייתא מדין ספק, האם גם על הצד שלא היה חייב יש כאן מעשה מצווה, [ואפשר שהדבר יהיה תלוי בפלוגתא הראשונים האם ספק מדאורייתא לחומרא או מדרבנן לחומרא] וא"כ י"ל שה"נ לגבי סעודת מצווה, אם נימא שגם על צד הספק יש כאן מצווה, שפיר יש לומר שיש עניין בסעודת מצווה. אמנם, יש לדון בזה, שגם לצד שיש מצווה וודאית גם במצווה ספקית, עדין יל"ד האם זה גדר מצווה חדשה של זהירות בספיקות, אבל את המצווה המקורית עצמה, שמחמת ספקה מקיים אותה, את זה לא קיים, לצד שבאמת לא היה כאן חיוב. ולצד זה י"ל שלא על כל מצווה נהגו לעשות סעודת מצווה, ואם נהגו לעשות סעודת מצווה על פדיון הבן, עדיין לא שמענו שגם נהגו לעשות סעודת מצווה על המצווה הכללית להישמר ולהיזהר בספקות. אמנם, יש לדון שנחשב שמקיים את גוף המצווה עצמה שמחמת ספקה מקיימה שוב, ולצד זה י"ל שכן יהיה ענין לעשות סעודת מצווה גם בפדיון הבן בספק.

האוצר ◆ גיליון י"ח

ודרך אגב, יש להוסיף, שבכלל יש לדון שכל סעודת מצוה על פדיון הבן היא סעודת מצוה על מצוה ספקית, שהרי כהנים בזמן הזה אינם כהני וודאי, אלא שבוודאי זה שונה מהנושא שיש ספק בעצם החיוב, ובזמנינו החיוב ברור רק יש לדון עד כמה נחשב שברור וודאי שכבר קיים חובתו בנותן לכהן בן זמנינו.

אהרן הכהן פרידמן

הערה על מאמרו של הרב מתתיהו גבאי "בעניין הפסק בין ברכת נישואין לחדר היחוד" (עמוד רכ"ח)

הרב מתתיהו גבאי דן בעניין הפסק בין ברכת הנישואין לחדר היחוד, ובסוף דבריו הזכיר את דברי המקנה, שההליכה עצמה ממקום החופה לחדר היחוד היא הפסק, ושיש לדון גם ביחס לדיבור החתן והכלה זע"ז לפני שהגיעו לחדר היחוד. ונראה שיש לדון, שגם אם נימא שאמירת מזל טוב וכדו' זה הפסק, י"ל שדיבור החתן עם כלתו אינו הפסק, כיון שזה חלק מהכנסת הבעל את האשה תחת כנפיו, הדיבור והקשר שנוצר ביניהם, וגם אם לגבי דיבור ביניהם לא נימא לסברה זו, טפי יש להבין כן לגבי הליכה לחדר יחוד, שזה ממש חלק ממעשה הנישואין, שלוקח החתן את הכלה ומכניסה לרשותו, וע"כ י"ל שההליכה אינה הפסק.

אהרן הכהן פרידמן

כתובת המחברים למשלוח הערות:

הרב אוריאל בנר
baneruri@gmail.com

הרב דוד לוי
1036196043@gmail.com

הרב דוד שטרן
avidast@gmail.com

הרב שמואל ישמח
shmuel6520@gmail.com

הרב יואל שילה
shiloyoel@gmail.com

הרב עמנואל מולקנדוב
e9074716@gmail.com

הרב משה מרדכי אייכנשטיין
7648551@gmail.com

הרב אהרן פרענקיל-תאומים
aharonteomim@gmail.com